

Б и δ л и о ѿ е к а „ А і о р а ”

књига 163

Наслов оригинала:

Stanislav Rakús

Lútostivosť

This book has received a subsidy from SLOLIA Committee,
the Centre for Information on Literature in Bratislava.

Copyright © 2021, Stanislav Rakus / LITA

Copyright © 2025, за српски језик, за Србију и Црну Гору, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати,
прештампавати или преносити у било којој форми или било
којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити
на било који други начин или било којим другим средствима
дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача.

Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор
и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

СТАНИСЛАВ РАКУС

САЖАЉИВОСТ

*Превео са словачкої
Михал Харїањ*

Кућа у Улици багремова

Улица је олако сматрала да су неки људи лудаци. Али нису то били опасни луђаци, већ су, како се говорило, били тихи. И можда чак нису ни били прави луђаци. Ту је спадао и Либ, на пример. Живео је на крају улице и помало је био чудан. За време несанице би излазио на кров и посматрао голим оком, као и неким прастарим телескопом, живот, сјај и друге посебности ноћног неба и звезда. Кад би прошао неки странац, повремено би на њега језиво, а истовремено пријатељски залајао. Антон Каламар је стално био насмејан, временом је уништио своје зубе и, плујући на слушаоце, непрекидно је причао две на три. Свакога, чак и непознате младе, из чистог мира је поздрављао са љубим руке.

Такви, као што су ови и други луђаци у Улици багремова, могли су се наћи и на другим улицама у четврти Липова у више него довољном броју. Било је важно да не изазивају страх. То се односило и на бившег апотекара Охтинског, који је у новим приликама остао без апотеке, заустављао људе, са прекором их гледао у очи и говорио: Да, да!

Очигледно лудило овде је било мирно, више мирне него грубе природе. Прави луђаци, они који нису излазили на кров, нису поздрављали свеколику млађарију, нису говорили *Да, да*, већ су живели свој скривени опасан живот унутар кућа или у институцијама; могло их је бити и у четврти, али осим најближих рођака, мало ко је за њих знао.

Прави ужас и згражавање, међутим, изазвало је убиство у приградском насељу Доња ивица, које је било непосредно уз четврт Липова, страшан, језив догађај.

Тамо је једног јутра инжењер Парак убио своју жену, двоје мале деце, оца, а затим је упалио аутомобил и у огромној брзини се закуцао у стуб. Своју мајку није убио, јер је већ била давно мртва.

Пошто Паракова жена већ један сат без објашњења није дошла на посао, Вилми Возаровој, старијој ћерки из породице која живи у Улици багремова, тог јутра је наређено да док се не утврди о чему се ради, замени одсутну Емилију Паракову као своју најближу сарадницу на шалтеру.

Чим се сазнало какав се трагични догађај десио у породици Паракових, директор Фосик задужио је Јана Чижика као доброг познаника да припреми и прочита у име предузећа опроштајни говор на сахрани Емилије Паракове, коју је још и сутрадан после убиства на шалтеру замењивала Емилија Возарова, и да у њега укључи и децу преминуле.

Овај задатак директор Фосик наглашено је изнео у присуству више запослених, изговорен је помало у осветничком и ироничном тону, и у складу с тиме Јан Чижики је тог тренутка подизао панталоне које су му клизиле низ округли стомак, тако да је и њему било јасно о чему се ради.

Присутни запослени су одмах у мислима призивали недавно време када је на прослави поводом директоровог одликовања Чижики рекао да се не каже „оргинал” већ „оригинал”, а затим и да се не каже „пернаментни” већ „перманентни”. Ове језичке напомене очигледно је изазвала Чижикиова алкохолна раздражљивост у којој се присетио живахне прославе на којој га је директор назвао женскарошем. То је било прилично срамно, чак понижавајуће за Чижикиа, догађај од којег се дуго није опоравио.

Подлегао је погрешном утиску да се Анета Казиминова, времешна удовица без деце, озбиљно занима за њега, и убрзо након што је припита престала да игра на столу, пијани Чижик је запресио. Одбила га је, а он је те вечери, када су се сви смејали и директор га назвао женскарешем, најмање педесет пута подигао панталоне које су му клизиле са округлог стомака. Раздрагана забава од тог тренутка је почела да се квари.

Целокупну ситуацију је спасавала Вилма Возарова, која је и тада, као и у разним другим приликама, почела усмеравати и дириговати пијано друштво како би специфичним начином отпевала песму „Нећемо ићи кући до јутра...”. Сада је свуда гласно извикивала слово „е”, а пијане колегинице и колеге под утицајем неугодне ситуације су се подредили њеном дириговању и отпевали „Нећеме кеће де јетре, де беде епет јетре, нећеме кеће де јетре”. И тако је све то, са све већим смехом, настављено кроз „а”, „о” све до „у”. Чижик није певао. И изузетно дебела и масивна Грета Хлавата није певала, о којој се причало да, када жели да се попне на неки спрат, а не иде степеницама, мора да користи теретни лифт. Посветила му се, завидећи ексцентричној колегиници која је играла на столу, а коју је неуспешно запресио, и боцкала га је речима о његовој сестри, јер он, вешти Јан Чижик, никада ништа неће добити зато што његова сестра Ирена илегално живи у Бечу. Без Беча, шапнула му је, могао би бити директор овде и добити одликовање. Међутим, Чижик је био лоше расположен и изговорио је нешто непријатно дебелој колегиници. Када је дружина певала под диригентском палицом Вилме Возарове „Нућуму кућу ду јутру, дук буду пунуви јутру, нућуму кућу ду јутру, куд буду дун”, Хлавата му је рекла да особа која непрестано подиже панталоне не може никада размишљати о месту директора, а посебно не о одликовању.

Тада је Емилија Паракова још била жива.

Сада ће Јан Чижић, који попут многих других људи жустро и свађалачки расправља о тачним и нетачним речима, али у целини не влада језиком и стилизацијом, држати погребни говор поводом трагичног догађаја.

Али, врло је могуће да га је директор задужио за погребни говор и зато што му се чинило неприкладним да он, директор и носилац државног одликовања, наступи у таквој морбидној ситуацији као што је убиство запослене и њене деце.

Сахрана је била крајем лета у предграђу Доња ивица, на гробљу удаљеном само два километра од Улице багремова. Тамо, поред мајке Паракове, сахрањен је и његов отац. Убицу инжењера Парак су одвојили од породице и одредили му као место последњег починка гроб на запуштеном старом гробљу у граду.

На сахрани у Доњој ивици присуствовало је много људи из Улице багремова и других улица у четврти Липова. Међу њима је била и породица Возарових.

Трагичан догађај у приградском насељу изненада је бацио посебно светло на саму општину. Приметило се да се сваки трећи, па чак и сваки други становник, презива Парак. То је очигледно зато што се тамо венчавају ближи и даљи рођаци и њихови потомци. Из нечега таквог могли су произићи и Паракова лична карактеристика, и његов крвави чин.

Откривено је да је инжењер Парак недавно био озбиљан пацијент на психијатријском одељењу, али притисак који је током хоспитализације вршио на своју супругу био је нешто превише за њу, па је потписала пристанак за отпусну листу. Тако је стигао кући из болнице.

Оно што је након тога учинио један стручњак је квалификовао као наговарање на самоубиство изазвано неиздржи-

вим осећајем отпора према животу, од којег је хтео да сачува не само себе, већ и своје најближе.

Комшије Паракових су причале о томе како је на ненормалан начин штитио децу од прехладе, како им је болно чистио нос и уши и како их је изложио и другим драстичним поступцима из страха од болести.

Ниједан од колега убијене Емилије Паракове није знао ништа о карактеру и навикама њеног мужа, ништа нису знали ни о томе да је био на лечењу на психијатрији и да је пуштен само уз потписану отпусну листу.

Емилија Паракова је била усамљена, повучена жена, обављала је свој посао како је требало, није улазила у сукобе с било ким и одмах је журила кући након радног времена. Није учествовала ни на честим прославама, вечерама и догађањима на радном месту, иако су је на почетку сви наговарали да се задржи с другима и мало се забави, увек се позивала на то да мора да посвети пажњу својој малој деци и да посећује болесну мајку на другом крају села. Након тога се на њу више није рачунало на прославама.

Као и људи са Улице багремова и из четврти Липове – где се налазила и зграда канцеларије – и она, жена из приградског насеља Доња ивица, крила је проблеме са менталним здрављем супруга, а њена трагедија је довела до тога да људи још строже скривају своје ментално оболеле чланове након овог догађаја.

У Улици багремова престало се у шали причати о лудацима. Становници су преиспитивали такве поремећаје као што су пењање на кров и лајање Либа са крова или Антона Каламара са његовим прскањем, бесмисленим причањем и поздравом „љубим руке”, и преместили су то из категорије лудила у категорију ексцентричности.

Душевну болест својег сина Франтишека су скривали и Возарови. Он је био најстарије од четворо деце и већ одрастао толико да његово дуже одсуство из куће није деловало на становнике као нешто необично.

Франтишек је отишао у удаљени доминикански манастир с намером да постане фратар. Већ неколико месеци био је искушеник, а у редовничком начину живота није се рачунало на то да ће будући монаси посећивати своје породице. Поред тога, ђудљивог Франтишека, који није привлачио пажњу никаквим посебностима и узнемирујућим понашањем, улице су памтиле више по његовој риђој коси, пегавом лицу и виткој, мало погрбљеној, слабашној фигури него по нечему другом.

Када су Возарове обавестили да су њиховог Франтишека сместили због његовог менталног стања у удаљену психијатријску установу, истог дана, мало након што је стигао са посла, његов отац Ципријан кренуо је за својим пријатељем и вршњаком Антоном Гимешом. Замолио га је да као железничар који има радни налог што пре оде возом до те удаљене психијатријске установе и тамо директно сазна шта се заправо десило Франтишку.

Гимеш је редовно посећивао Возарове и понекад, када је требало нешто завршити или купити у неком граду, користио је своје бесплатно путовање железницом. Тако је неколико пута посетио и Франтишека у ходнику испред портирнице или у пријемној просторији доминиканског манастира који је био стотине километара удаљен. Доносио му је џемове и воће из Возарове баште.

Антон Гимеш је био пријатан, помало чудан, помало смушен човек са бљештавом ћелавом главом и дрковима.

Шеснаестогодишњи Цирил, најмлађи члан возаровске породице, називао га је „паткасти стриц”. То је било тако зато

што се често у кући шушкало о Гимешовој склоности ка алкохолу и о томе да га, како је говорио, нико није видео пијаног, јер чак и у млађим годинама, када је још ишао на сељачке забаве у Буровце, одакле су родитељи Цирила и он потицали, Антон Гимеш се штитио од пијанства тако што би попио пола литре гушчије масти и онда му ракија више није могла ништа.

Возарови, посебно мајка Магдалена, понекад би се нашалили на Гимешов рачун када није био присутан, јер никада није изгледао тако да је потпуно трезан. Био је пушач и на свој начин и алкохоличар; иако је радио на железници, никада није био суочен с тешком ситуацијом због алкохола, јер није био машиновођа, скретничар или особа која управља рампама, једноставно није обављао одговорне, већ само помоћне радничке послове.

Његов повратак из психијатријске установе није донео никакве јасније резултате.

Гимеш се обрео испред запуштене, суморне зграде психијатријске установе која је некада можда била курија или двораци, а кад је ушао унутра, ударио га је мирис старине и влаге.

Дошао је тамо увече, у неприкладном тренутку, ван радног времена, и можда зато није успео да се сретне са неким озбиљним и одговорним лицем.

Када је настојао да се сретне са Франтишеком Возаром, вратар га је одвео у собу где је, у слабом светлу, скоро у полуноћу у коју је, како му се чинило, цела установа била утопљена, угледао крупног брадатог мушкарца. Више је личио на неког намештеника или неговатеља него на лекара.

Гимеш је рекао да долази издалека због Франтишека Возара, да би желео да сазна шта му се догодило и да у име његових родитеља и браће и сестара моли да се с њим састане.